

DIPLOMATIK MATNLAR VA ULARNING LINGVOPRAGMATIK TURLARI

Hamidullayev Bobur Murodullo o'g'li

O'zbekiston davlat jahon tillari akademik litseyi fransuz tili fani o'qituvchisi
boburhm@gmail.com

DIPLOMATIC TEXTS AND THEIR LINGUVOPRAGMATIC TYPES

Khamidullaev Bobur Murodullo ugli

Teacher of French at the Uzbek State Academic Lyceum of World Languages
boburhm@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17522592>

Annotatsiya: Mazkur maqolada diplomatik matnlarning mazmuniy va kommunikativ xususiyatlari, ularning lingvopragmatik turlari hamda turli madaniy kontekstlardagi nutq etiketi tahlil qilinadi.

Аннотация: В статье анализируются содержательные и коммуникативные характеристики дипломатических текстов, их лингвопрагматические типы и речевой этикет в различных культурных контекстах.

Abstract: This article analyzes the content and communicative characteristics of diplomatic texts, their linguopragmatic types, and speech etiquette in different cultural contexts.

Kalit so'zlar: diplomatik matn, diplomatik til, rasmiylik, neytrallik, eufemizm, kommunikativ jihat, pragmatik jihat;

Ключевые слова: дипломатический текст, дипломатический язык, формальность, нейтралитет, эвфемизм, коммуникативный аспект, прагматический аспект;

Keywords: diplomatic text, diplomatic language, formality, neutrality, euphemism, communicative aspect, pragmatic aspect;

Globalashuv va xalqaro siyosiy aloqalarning kengayishi natijasida diplomatik kommunikatsiya zamonaviy xalqaro munosabatlarning eng muhim tarkibiy qismiga aylandi. Davlatlar o'rtasidagi siyosiy, iqtisodiy va madaniy munosabatlar aynan diplomatik matnlar orqali huquqiy va nutqiy shaklga kiradi. Shuning uchun diplomatik matnlarning lingvopragmatik tahlili — ya'ni ularning tildagi shakllanishi, muloqot maqsadlari va nutq etiketi jihatidan o'rganilishi — bugungi kunda dolzarb ilmiy masalalardan biridir.

Mazkur maqolada diplomatik matnlarning mazmuniy va kommunikativ xususiyatlari, ularning lingvopragmatik turlari hamda turli madaniy kontekstlardagi nutq etiketi tahlil qilinadi.

Diplomatik matn — bu davlatlar, xalqaro tashkilotlar yoki ularning vakillari o'rtasidagi rasmiy yozma kommunikatsiya turi bo'lib, u xalqaro huquq, diplomatik protokol va muloqot etikasi talablariga qat'iy rioya etgan holda tuziladi. Diplomatik matnlarning asosiy vazifasi — davlat siyosatini ifodalash, pozitsiyani yetkazish va xalqaro munosabatlarda o'zaro hurmatni ta'minlashdir.

Fransuz tilidagi manbalarda bu tushuncha «CORRESPONDANCE DIPLOMATIQUE¹» deb ataladi. Bu atama keng ma'noda elchixonalar, konsulliklar va tashqi ishlar vazirliklari o'rtasida almashiladigan barcha rasmiy yozishmalarni o'z ichiga oladi.

Fransuz diplomatik amaliyotida bu yozishmalar aniq turlarga bo'linadi: *note verbale, aide-mémoire, lettre de créance, mémorandum, protocole d'accord* va hokazo².

Diplomatik matnning asosiy belgilari quyidagilar:

Rasmiylik (la formalité) – matn xalqaro huquqiy shaklga ega bo'lib, qat'iy protokol uslubida yoziladi.

Neytrallik (la neutralité) – diplomatik matnda subyektivlik yoki hissiyotdan yiroq, balansli til ishlatiladi.

Aniqlik (la précision) – har bir termin siyosiy ma'noga ega; masalan, «*préoccupation*» (tashvish) so'zi ehtiyotkor norozilikni bildiradi.

Madaniyatlararo muvofiqlik (la conformité interculturelle) – turli davlat madaniyati va nutq etiketi inobatga olinadi.

Diplomatik matnlarning asosiy o'ziga xosligi ularning kommunikativ (ya'ni aloqa o'rnatish, axborot yetkazish) va pragmatik (ya'ni nutq orqasidagi niyat va strategiyani ifodalash) jihatlarining uyg'unligidadir. Diplomatik yozishmalar faqat ma'lumot uzatish vositasi emas, balki xalqaro munosabatlarda siyosiy muvozanatni saqlovchi muloqot tizimidir.

Kommunikativ nuqtai nazardan diplomatik matnlar quyidagi belgilar bilan ajralib turadi:

Rasmiylik – diplomatik matnlar yuqori darajadagi protokolga amal qiladi. Ular davlat yoki xalqaro tashkilot nomidan yuboriladi.

Masalan, fransuz diplomatik yozishmalarida har bir matn quyidagi ibora bilan boshlanadi: «*Le Ministère des Affaires étrangères présente ses compliments à l'Ambassade de...* » («*Tashqi ishlar vazirligi ... elchixonasiga o'z hurmatini bildiradi...*») - Bu formula aloqa o'rnatishning rasmiy va hurmatli shakli hisoblanadi.

Axborot aniq-ravshanligi – diplomatik nutqda har bir so'zning ma'nosi siyosiy jihatdan muhim. Noaniqlik, ikki ma'nolilik yoki hissiy ohangdan qochiladi.

Qat'iy kompozitsiya – har bir diplomatik matnning kirish, asosiy qism va yakuniy qismi mavjud. Xususan, yakuniy qismda doimo hurmat ifodalovchi formula ishlatiladi:

«*...et saisit cette occasion pour renouveler à l'Ambassade l'assurance de sa haute considération.* » («*...va ushbu imkoniyatdan foydalanib, Elchixonaga chuqur hurmatini bildiradi.*») - Bu strukturaviy barqarorlik muloqotning uzluksizligini va rasmiylik darajasini ta'minlaydi.

Pragmatik jihatdan diplomatik matnlar — bu strategik til vositasi. Ya'ni, unda so'zlovchi davlat yoki tashkilot o'z manfaatini bildiradi, lekin to'qnashuvni keltirib chiqarmaslik uchun til vositalarini ehtiyotkorlik bilan tanlaydi.

¹ Wikipedia https://fr.wikipedia.org/wiki/Correspondance_diplomatique

² Chalachna D. Ilona K. Kateryna H. "Correspondance diplomatique", <https://www.scribd.com/presentation/578937827/Correspondance-Diplomatique#page=13>

Diplomatik tilning asosiy pragmatik strategiyalarini Fransiyaning «Yevropa va tashqi ishlar vazirligi»³ saytidagi «*Les enjeux de la diplomatie française en Afrique*»⁴ maqolasi asosida tahlil qilamiz :

a) Yumshatuvchi strategiya (atténuation)

« Notre voisin le plus proche, l'Afrique participe à notre identité... » Bu ibora rasmiy bayonotda tanqidli yoki majburiy ohangni olmasdan, yumshoq, ziyrak tarzda shakllangan — ya'ni Fransiyaning Afrika bilan aloqasini murosaviy va do'stona shaklda ko'rsatadi.

Shuningdek, « La France a des intérêts légitimes en Afrique qu'elle veut promouvoir dans une démarche partenariale, fondée sur la transparence et la réciprocité. » degan ibora ham mavjud.

Bu iborada « intérêts légitimes » (haqiqiy manfaatlar) va « démarche partenariale » (hamkorlik yondashuvi) iboralari majburiyat yoki buyruq emas, aynan « xohlaydi », « niyat qilmoqda » tarzida ifodalangan — bu yumshatuvchi (attenuation) strategiyasiga misol.

b) Murosaviy strategiya (stratégie de conciliation)

Maqolada Fransiya-Afrika munosabatlari « birga harakat qilish », « o'zaro manfaat », « teng hamkorlik » konsepsiyalari orqali bayon qilingan. Masalan: « ...nos relations économiques, mutuellement fructueuses avec les pays africains, sont appelées à se renforcer ».

Bu ibora Fransiya tomonidan « biz yaxshi munosabatdamiz », « siz bilan ko'proq hamkorlik qilmoqchimiz » degan murosaviy nutqni aks ettiradi. Fransiyaning Afrika davlatlari bilan munosabatni ustunlikka emas, balki mutuellement bénéfique (o'zaro foydali) tarzda ko'rsatishi murosaviy strategiyaga to'liq mos.

c) Modal yumshoqlik (modal atténuation)

« La France a des intérêts légitimes en Afrique qu'elle veut promouvoir... » iborasidagi « veut promouvoir » fe'li qat'iy buyruq emas, balki yumshoq istakni bildiradi.

Shuningdek, nutqda « sont appelées à se renforcer » (« mustahkamlanishi chaqiriladi ») kabi konstruksiyalar qo'llanilgan.

Bu shakllar diplomatik diskursda bevosita imperativ (« fais-le », « vous devez ») yo'q, balki ehtimollik, tavsiya, kelajakka mo'ljallangan niyat orqali ifodalanadi — shu bilan modal yumshoqlik strategiyasi amalga oshiriladi.

d) Ijobiy yuz (positive face) strategiyasi

Maqolada Fransiyaning Afrika bilan munosabatlari « yaqin qo'shni », « tarixiy bog'liq », « insoniy almashinuvlarga boy » deb tavsiflangan: « Les liens entre la France et l'Afrique sont étroits et multidimensionnels. Ils sont ancrés dans notre proximité géographique, le temps long de l'histoire ainsi que des échanges et des interactions humaines intenses et croisées. »

Bu ifoda Afrika davlatlarining Fransiya uchun muhimligini, ularga hurmat bilan qarayotganini ko'rsatadi — tinglovchiga (« Afrika davlatlari ») ijobiy yuz (hurmat, e'tibor) beriladi.

Bundan tashqari, « ...nos relations économiques, mutuellement fructueuses... » iborasi orqali Fransiya va Afrika o'rtasidagi aloqaning ustun tomonlari ta'kidlangan, bu ham ijobiy yuz strategiyasini mustahkamlaydi.

³ [Diplomatie.gouv.fr](https://www.diplomatie.gouv.fr)

⁴ «Les enjeux de la diplomatie française en Afrique», article, mai 2021 <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/dossiers-pays/afrique/les-enjeux-de-la-diplomatie-francaise-en-afrique/>

Diplomatik matnlarda pragmatik maqsadga xizmat qiluvchi asosiy til birliklari:

Vosita turi	Misol	Maqsadi
Eufemizm	<i>préoccupation, regret, inquiétude</i>	Keskinlikni yumshatish
Modal birliklar	<i>il serait souhaitable....</i>	Talabni nazokat bilan ifodalash
Formal murojaatlar	<i>Votre Excellence, Monsieur le Ministre</i>	Ijtimoiy maqomni belgilash
Politeness formulalari	<i>veuillez agréer l'expression de...</i>	Hurmatni rasmiy tarzda bildirish
Passiv konstruktsiyalar	<i>Il a été décidé que...</i>	Subyektini yashirish, neytrallikni oshirish

Diplomatik nutqning eng muhim vazifasi — axborot berish bilan birga mojaroni keltirib chiqarmaslik. Shu sababli, har bir soʻzning tanlovi, ohangning neytralligi va iboraning shakli siyosiy pragmatikaga xizmat qiladi.

Masalan: «*Le Gouvernement regrette de ne pouvoir accepter la proposition...*» n («Hukumat taklifni qabul qila olmasligidan afsusda. ») - Bu ibora rad javobini bildiradi, lekin u toʻgʻridan-toʻgʻri «yoʻq» demaydi — bu diplomatik etikaga mos strategiya.

Diplomatik matnlar xalqaro muloqotda tinchlik, barqarorlik va oʻzaro hurmat tamoyillarini mustahkamlovchi asosiy vositadir. Ularning lingvopragmatik turlari — diplomatik nutqning maqsadga yoʻnaltirilgan, murosaviy va protokol asosida qurilgan tizimini ifodalaydi.

Ushbu tahlil shuni koʻrsatdiki diplomatik matnlar formal, neytral va aniq kommunikativ struktura asosida quriladi, pragmatik jihatdan ular konfliktini oldini olish va siyosiy pozitsiyalarni ifodalashga xizmat qiladi, madaniyatlararo nutq etiketi diplomatik muloqotda muvozanatni taʼminlaydi, turli tillardagi diplomatik amaliyotlar bir-birini toʻldiradi va global diplomatik diskursni shakllantiradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. «Les enjeux de la diplomatie française en Afrique», article, mai 2021,
2. <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/dossiers-pays/afrique/les-enjeux-de-la-diplomatie-francaise-en-afrique/>
3. Chalachna D. Ilona K. Kateryna H. « Correspondance diplomatique »,
4. <https://www.scribd.com/presentation/578937827/Correspondance-Diplomatique#page=13>
5. Characteristic features of diplomatic documents — Scribd, 2020,
6. <https://www.scribd.com/document/485085270/characteristic-features-of-diplomatic-documents> ;
7. Wikipedia [https://fr.wikipedia.org/wiki/Correspondance diplomatique](https://fr.wikipedia.org/wiki/Correspondance_diplomatique)
8. www.Diplomatie.gouv.fr